

Оксана Богатюк,

Аспірант ДонНУ імені Василя Стуса

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9262-2653>

СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В ЮРИДИЧНИХ ПОЗИЦІЯХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД З 1996 ПО 2005 РІК)

Досліджено питання формування і становлення підходів до розуміння та застосування принципу правової визначеності як елементу верховенства права в юридичних позиціях Конституційного Суду України за період з 1996 по 2005 рр. Зроблено висновок про підходи Конституційного Суду України щодо зазначеного питання.

Ключові слова: *правова визначеність; складові верховенства права; законність; заборона свавільності; принципи права; Конституційний Суд України.*

Bogatiuk O.

Formation of the principle of legal certainty in the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine (On the example of decisions of the Constitutional Court of Ukraine for the period from 1996 to 2005)

Research on the formation of approaches to understanding and applying the principle of legal certainty as an element of the rule of law in the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine for the period from 1996 to 2005. The conclusion about the approaches of the Constitutional Court of Ukraine on this issue is made.

Examining the activities of the Constitutional Court of Ukraine in the period from 1996 to 2005, it can be noted that the Constitutional Court of Ukraine in its acts and legal positions does not give a clear definition of the principle of legal certainty.

At the same time, the formation of the approaches of the Constitutional Court of Ukraine to the application of the principle of legal certainty is carried out through the definition of its components.

The main components of the principles of legal certainty, the formation and development of which are reflected in the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine for the above period are: stability, predictability, legality (unambiguity and accuracy of legal norms), prohibition of retroactive effect of law, unambiguous legal regulation and accuracy interpretation of the rule of law.

Keywords: *legal certainty; components of the rule of law; legality; prohibition of arbitrariness; principles of law; Constitutional Court of Ukraine.*

Постановка проблеми. Наслідком неусталеності підходів до розуміння понять та категорій загальної теорії права є безсистемне їх застосування. Одним із таких понять є «правова визначеність», яку використовує як основоположний принцип Європейський суд з прав людини. Тлумачення, яке надав Європейський суд з прав людини цьому поняттю, знаходить поступову імплементацію в правовій системі України. Інтерпретацію та практичне застосування принципу правової визначеності як елементу верховенства права також здійснює Конституційний Суд України в своїй чималій практиці. Важливість застосування конституційного положення про «дію верховенства права в Україні» зумовлює необхідність доктринального дослідження складових верховенства права, одним з яких є принцип правової визначеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принцип правової визначеності досліджували такі вчені, як М. Гультай, Л. Богачова, А. Приймак, С. Головатий, С. Погребняк, М. Савчин та ін.

Мета дослідження. Визначити підходи Конституційного Суду України до розуміння змісту принципу правової визначеності у його юридичних позиціях, зокрема через дослідження таких підходів у період діяльності Конституційного Суду України з 1996 по 2005 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи питання становлення принципу правової визначеності в юридичних позиціях Конституційного Суду України, перш за все варто надати чітке визначення поняттю «правова визначеність».

Під «правовою визначеністю», як правило, в юридичній літературі розуміють принцип правової системи за яким людині гарантується та надається можливість планувати та вчиняти дії із впевненістю, що їй відомо (або може бути відомо) про правові наслідки таких дій.

Як зазначає С. П. Погребняк: «Вимога визначеності правових норм – одна з першочергових вимог, що висуваються людиною до права. Індивід, залишений віч-на-віч із суспільством, державою – має право вимагати, щоб йому було останньою точно вказано, чого від нього хочуть і які межі йому ставлять. Логічно це право на визначеність правових норм є одне з найбільш невід’ємних прав людської особистості, яке тільки собі можна уявити; без нього, по суті, взагалі ні про яке «право» не може йтися» [1, с. 297].

Варто акцентувати увагу, що принцип «правової визначеності» зазвичай розглядається як найголовніша складова верховенства права, його необхідний наслідок та умова реалізації.

«В умовах верховенства права правові норми та їх джерела (нормативно-правові акти та ін.) повинні відповідати принципу правової визначеності, або певності (англ. legal certainty). Цей принцип, іноді іменують правовою стабільністю (нім. «Rechtssicherheit»), – широка концепція, стрижнем якої є передбачуваність. Він вимагає, зокрема, щоби правові акти заздалегідь оприлюднювалися, діяли на майбутнє, були ясними, простими, точними, чіткими і несуперечливими. Застосування актів повинне бути передбачуваним для індивідів», – зазначає С. П. Погребняк [1, с. 297–298].

«Конституції сучасних демократичних держав є уособленням загальнолюдських і національних цінностей, у тому числі верховенства права (правовладдя) та його складників, що знаходить свій прояв у втіленні у цьому фундаментальному законі основоположних прав і свобод людини, підпорядкуванні всієї діяльності держави правам і свободам та її зв’язаності ними. Це надає юридичній системі стабільності й визначеності, що становить одну з визначальних умов верховенства права (правовладдя)» [2].

Аналіз Конституції України (в тому числі статей 8,57,58 Конституції України) дає змогу зробити висновок, що принцип правової визначеності сприйнятий Конституцією України та конституційним правопорядком України. Такі висновки можуть бути підтверджені відповідною практикою Конституційного Суду України¹ [3].

Аналіз практики Конституційного Суду України дає змогу стверджувати про формування підходу до розуміння принципу «правової визначеності» вперше у його рішенні від 13 травня 1997 р. № 1-зп у справі щодо несумісності депутатського мандата. У рішенні принцип правової визначеності розглядається крізь призму загального принципу права, яка гарантує правову стабільність – принцип заборони зворотної дії у часі законів. Як зазначає Конституційний Суд України, що «закріплення принципу заборони зворотної дії законів у часі на конституційному рівні є гарантією стабільності суспільних відносин, породжуючи у громадян впевненість у тому, що їхнє існуюче становище не буде погіршене прийняттям більш пізнього закону» [4].

Наведені у рішенні від 13 травня 1997 р. № 1-зп висновки Конституційного Суду України дають змогу зробити обґрунтоване припущення про те, що формування юридичної позиції Конституційного Суду України щодо принципу правової визначеності відбувалось саме у цьому рішенні, через закріплення «стабільності» та «правової певності» як конституційних гарантій, які є сутнісними ознаками принципу правової визначеності.

Подальший розвиток концепції «правової визначеності» відбувся у юридичній позиції Конституційного Суду України від 30 жовтня 1997 року у рішенні № 5-зп («справа К.Г. Устименка») [5]. Конституційний Суд України виходив з того, що неповнота норми права, її суперечність щодо іншої норми, а також незрозумілість спричиняють неоднакове застосування норм матеріального права та можуть привести до свавілля, а отже – до порушення принципів рівності, справедливості й верховенства права, що зумовлює недотримання принципу «правової визначеності».

Варто зауважити, що як у рішенні від 13 травня 1997 р. № 1-зп, так і в рішенні від 30 жовтня 1997 р. № 5-зп, Конституційний Суд України прямо не надавав визначення поняттю «правова визначеність» та його складових, а лише обмежився визначенням його елементів – стабільність та передбачуваність.

«Позаяк судові рішення можуть установлювати, розвивати й прояснювати приписи права, їх приступність є складовою юридичної визначеності. Обмеження щодо цього можуть бути виправданими, якщо їх метою є захист прав особи, приміром, прав неповнолітніх у кримінальних справах», – зауважує в ко-

¹Особливу увагу автор хоче звернути на те, що у період з 1996 по 2005 роки Конституційний Суд України у своїх актах та юридичних позиціях так і не надав чіткого визначення принципу правової визначеності. Хоча відбувся розвиток складових принципу правової визначеності в тлумаченнях Конституційного Суду України.

ментарі до документа «Мірило правовладдя», ухваленого на 106-му пленарному засіданні Венеційської Комісії 11-12 березня 2016 року С. Головатий [6].

Наступним кроком у діяльності Конституційного Суду України щодо формування підходів до становлення принципу «правової визначеності» в його юридичних позиціях став висновок від 02.06.1999 № 2-в/99. У висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до статті 46 Конституції України» вимогам статей 157 і 158 Конституції України, Конституційний Суд України наголосив на важливості визначеності відносин між людиною і державою. Як зазначено в висновку № 2-в/99: «Наявність в Конституції України надто деталізованих положень, місце яким в поточному законодавстві, породжуватиме необхідність частого внесення змін до неї, що негативно позначатиметься на стабільності Основного Закону» [7]. Фактично Конституційний Суд України констатував наявність ще однієї складової принципу «правової визначеності», а саме: належна якість законодавства (як передбачуваного, так і стабільного).

Продовжуючи становлення підходів до визначення принципу правової визначеності у власній практиці та юридичних позиціях Конституційний Суд України у рішенні від 5 квітня 2001 р. № 3-рп/2001 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (справа про податки) наголосив, що «дія закону й іншого нормативно-правового акта не може поширюватися на правовідносини, які виникли й закінчилися до набуття чинності цим законом або іншим нормативно-правовим актом. Закріплення принципу незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів є гарантією безпеки людини й громадянина, довіри до держави» [8].

Таким чином, Конституційний Суд України продовжив розкриття складових принципу правової визначеності, наголосивши що забезпечення стабільності та визначеності правових відносин, які слугують гарантією правового статусу особи неможливо без заборони зворотної дії в часі закону.

Суддя Конституційного Суду України М. І. Козюбра в окремій думці зазначив: «Мета заборони зворотної дії в часі законів – поставити заслін ущемленню прав і свобод людини з боку влади. Надання зворотної сили законам, які передбачають розширення змісту та обсягу прав і свобод людини й громадянина чи звільнення їх від певних обов'язків, не може підірвати впевненість людей у стабільності свого правового становища. Та й сам принцип незворотності дії законів у часі за умов надання зворотної сили виключно тим, які поліпшують правове становище особи, очевидно, не був би сформульований» [9].

Надалі до питань визначення принципу правової визначеності Конституційний Суд України звертався в рішенні від 30 травня 2001 р. № 7-рп/2001 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб).

Так, Конституційний Суд України вважає «неповним і таким, що не відповідає конституційному визначенню України як правової держави, стан регулювання притягнення юридичних осіб до відповідальності за порушення законодавства в публічних сферах (зокрема, відсутність норм щодо строків застосування заходів впливу, порядку оскарження рішень про накладення стягнення)» [10].

Таким чином, Конституційний Суд України акцентує увагу на небезпеці існування тривалої практики неповного правового регулювання суспільних відносин, що дозволяє виокремити ще одну складову принципу правової визначеності – однозначність правового регулювання.

З огляду на це логічним видається припущення, що Конституційний Суд України в рішенні від 30 травня 2001 р. № 7-рп/2001, керуючись принципом однозначності як елементу правової визначеності, дійшов висновку, що перелік видів юридичної відповідальності містить також інші види, які прямо не згадані в Конституції України. «Таке тлумачення п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України цілком закономірне та виправдане, адже стан суспільних відносин у державі все ще не статичний, а перебуває у постійному розвитку, що зумовлює необхідність нових видів юридичної відповідальності, їх теоретичної розробки та законодавчого оформлення», – зазначає Юрій Оніщик [11, с. 20].

Подальша практика Конституційного Суду України – Рішення від 10 жовтня 2001 р. № 13-рп/2001 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 7, 8 Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України», за конституційним зверненням В. Ю. Воробйова, С. В. Лосєва та інших громадян щодо офіційного тлумачення положень статей 22, 41, 64 Конституції України

(справа про заощадження громадян), засвідчила що однозначність є сутнісною ознакою правової визначеності.

Так, мотивуючи визнання такими, що є неконституційними положення статті 7 Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» Конституційний Суд України зазначив, що: «Словосполучення «інших обставин» як одна з умов повернення відновлених вкладів допускає його довільне тлумачення у процесі застосування Закону, що може призвести до порушення рівності власників відновлених та проіндексованих вкладів у їх правообмеженні на повернення цих вкладів» [12].

Надалі Конституційний Суд України в рішенні від 10 жовтня 2001 р. № 13-рп/2001 зазначає, що «відсутність саме в Законі конкретних етапів, термінів повернення заощаджень та обсягів бюджетних асигнувань може призвести до повної втрати громадянами своїх вкладів, тобто до порушення їх конституційного права власності» [12], розкриваючи суть принципу однозначності і точності формулювання правових норм, як складового елемента принципу «правової визначеності».

Черговим етапом діяльності Конституційного Суду України щодо формування підходів до розуміння принципу правової визначеності є рішення від 24 березня 2005 р. № 2-рп/2005 у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1.17 статті 1, статті 8 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (справа про податкову заставу). Конституційний Суд України у цьому рішенні вкотре наголошує на важливості визначеності відносин між людиною і державою, при цьому Суд вважає, що «однією з найважливіших умов визначеності відносин між людиною і державою є закріплення у статтях 3, 21 Конституції України принципу непорушності прав і свобод людини» [13].

Відповідно логічним та обґрунтованим є висновок, що окрім стабільності, передбачуваності та однозначності правового регулювання, важливим для забезпечення правової визначеності є неприпустимість порушення таким регулювання прав і свобод людини.

Ключовим рішенням Конституційного Суду України з питань формування підходів до визначення принципу правової визначеності у період з 1997 по 2005 рр., стало рішення від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками).

У цьому рішенні Конституційний Суд України, непрямо посилаючись на принцип правової визначеності, зазначає, що «із конституційних принципів рівності й справедливості випливає вимога визначеності, ясності та недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці й неминуче призводить до сваволі» [14].

Таким чином, Конституційний Суд України, трактуючи принцип правової визначеності, акцентує на важливості «однозначності тлумачення» як ключовому компоненті (складовій) принципу правової визначеності.

Визнавши неконституційними положення п. 6 розд. X «Перехідні положення» Земельного кодексу України, Суд зауважив, що невизначеність словосполучення ««переоформити у встановленому порядку» та відсутність розмежування надання земельної ділянки і зміни титулу прав на земельні ділянки призводить до складнощів у переоформленні «і на практиці вирішується довільно» [14]. А відсутність точності формулювання правових норм як елемента принципу «правової визначеності» в окремих положеннях Земельного кодексу України, зокрема: «поняття «набувають права» за змістом частини другої статті 92 та частини першої ст. 116 Кодексу в аспекті вимоги переоформлення права користування земельною ділянкою не відповідає вимозі ясності і визначеності правової норми. Невизначеність суті цих термінів негативно впливає на практику здійснення суб'єктивних прав на земельні ділянки громадянами та юридичними особами. Від правильного визначення сутності «оформлення» і «переоформлення» прав на землю залежить можливість здійснення громадянами та юридичними особами гарантованого Конституцією України (254к/96-ВР) права власності на землю і права користування нею, довіра громадян до держави» [14].

Таким чином, Конституційний Суд України у рішенні від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005 визначив ще одну складову принципу правової визначеності як точність та однозначність тлумачення норми права.

Висновки. Дослідивши діяльність Конституційного Суду України у період з 1996 по 2005 рр., зазначимо, що Конституційний Суд України у своїх актах та юридичних позиціях не дає чіткого визначення принципу правової визначеності.

Формування підходів Конституційного Суду України до застосування принципу правової визначеності здійснюється через визначення його складових.

Основні складові принципу правової визначеності, становлення та розвиток яких відображено в юридичних позиціях Конституційного Суду України за вищезгаданий період, такі: стабільність, передбачуваність, належна якість законодавства (однозначність та точність правових норм), заборона зворотної дії в часі закону, однозначність правового регулювання та точність і однозначність тлумачення норми права.

Список використаних джерел

1. Погребняк С. П. Основоположні принципи права : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2009. 433 с.
2. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / упоряд. В. Венгер, А. Заєць, Є. Зверев, М. Козюбра, Ю. Матвеева, О. Цельєв. Київ: Центр дослідження проблем верховенства права та його втілення в національну практику України Національного університету «Києво-Могилянська академія», 2021. 144 с.
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.05.2022).
4. Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1997 року № 1-зп/97 «Про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо несумісності депутатського мандата). Вісник Конституційного Суду України. 1997. № 2. С. 5–18.
5. Рішення Конституційного Суду України від 30 жовтня 1997 р. № 5-зп у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К. Г. Устименка). Офіційний вісник України. 1997. № 46. С. 126.
6. Мірило правовладдя / переклад С. Головатий. Київ : ТОВ «Компанія «ВАІТЕ», 2017. 163 с.
7. Висновок Конституційного Суду України від 02.06.1999 № 2-в/99 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до статті 46 Конституції України» вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статті 46 Конституції України). Офіційний вісник України. 1999. № 24. С. 176.
8. Рішення Конституційного Суду України від 5 квітня 2001 р. № 3-рп/2001 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (справа про податки). Офіційний вісник України. 2001. № 43. С. 1933.
9. Окрема думка судді Конституційного Суду України М. І. Козюбри стосовно рішення Конституційного Суду України у справі про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів. Вісник Конституційного Суду України. 1999. № 2. С. 25–26.
10. Рішення Конституційного Суду України від 30 травня 2001 р. № 7-рп/2001 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб). Офіційний вісник України. 2001. № 24. С. 1076.
11. Оніщик Ю. Фінансова відповідальність за порушення митного законодавства України: сутність та проблемні моменти. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2017. № 2. С. 19–25.
12. Рішення Конституційного Суду України від 10 жовтня 2001 р. № 13-рп/2001 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 7, 8 Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України», за конституційним зверненням Воробйова В. Ю., Лосєва С. В. та інших громадян щодо офіційного тлумачення положень статей 22, 41, 64 Конституції України (справа про заощадження громадян). Офіційний вісник України. 2001. № 42. С. 1895.
13. Рішення Конституційного Суду України від 24 березня 2005 р. № 2-рп/2005 у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1.17 статті 1, статті 8 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (справа про податкову заставу). Офіційний вісник України. 2005. № 13. С. 674.

14. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками). Офіційний вісник України. 2005. № 39. С. 2490.

References

1. Pogrebniak, S. P. (2009)., *Osnovopolozhni principi prava [Fundamental principles of law]*: dis. doctora iurid. nauk: 12.00.01, 2009. 433 p. [in Ukrainian].
2. *Mirylo verhovenstvo prava (pravovladdia) nationalnoho rivniya: practica Ukrainy [Rule of law Checklist t at national level: case of Ukraine]* / yporiadnyki V. Venher, A. Zaiet, E. Zveriev, M. Koziubra, Y. Matvieveva, O. Tsiliev; Kyiv : Tcentr doslidzennia problem verhovenstva prava ta ioho vtillenniya v nationalny practicy Ukraini Nationalnoho universitety «Kievo-Mohilianskaya academia» [in Ukrainian].
3. *Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine]* vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
4. Rishenniya Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 13 travniya 1997 roky № 1- zp/97 «Pro ofitsiine tлумmatceniya statei 58, 78, 79, 81 Konstytutsii Ukrainy ta statei 243-21, 243-22, 243-25 Tcivilnoho protcesyalnoho kodeksy Ukrainy (u spravi schodo nesumisnosti deputatskoho mandata) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine of 13 May 1997 № 1-zp / 97 “On the official interpretation of Articles 58, 78, 79, 81 of the Constitution of Ukraine and Articles 243-21, 243-22, 243-25 of the Civil Procedure Code of Ukraine (in case of incompatibility of the deputy mandate)] (1997). *Visnuk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy – Bulletin of Coinstitutional Court of Ukraine*, 2, 5-18 [in Ukrainian].
5. Rishenniya Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 30 zhovtniia 1997 r. № 5- zp u spravi schodo ofitsiinogo tлумmatceniya statei 3, 23, 31, 47, 48 Zakonu Ukrainy «Pro informatsiu» ta statti 12 Zakonu Ukrainy «Pro prokyratyru» (sprava K.G. Ustimenka) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine of 30 October 1997 № 5-zp in the case of official interpretation of Articles 3, 23, 31, 47, 48 of the Law of Ukraine «On Information» and Article 12 of the Law of Ukraine «On the Prosecutor’s Office» (case K. G. Ustimenko)]. *Ofitsiinyy visnik Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 46, 126 [in Ukrainian].
6. *Mirilo pravovladdia [Rule of Law Checklist]* (2017) / translation S. Golovatiu. Kyiv: BAITE [in Ukrainian].
7. Vysnovok Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy za zvernenniam Verhovnoi Rady Ukrainy pro nadannia visnovky schodo vidpovidnosti proekty Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do statti 46 Konstytutsii Ukrainy» vimogam stattei 157 i 158 Konstytutsii Ukrainy (sprava pro vnesenniy zmin do statti 46 Konstytutsii Ukrainy) [Opinion of the Constitutional Court of Ukraine 02. 06.1999 № 2-v/99in the case of the Verkhovna Rada of Ukraine’s appeal to ensure compliance of the draft Law of Ukraine «On Amendments to Article 46 of the Constitution of Ukraine» with Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (case on Amendments to Article 46 of the Constitution of Ukraine)] (1999). *Ofitsiinyy visnik Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 24 [in Ukrainian].
8. Rishenniya Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 5 kvitniia 2001 r. № 3-rp/2001 u spravi za konstytutsiinim podanniam Prezidenta Ukrainy schodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiynosti) Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiyakh zakonodavchih aktiv Ukrainy» (sprava pro podatki) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine of April 5, 2001 № 3-rp / 2001 in the case of constitutional data of the President of Ukraine on compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine» (tax case)] (2001). *Ofitsiinyy visnik Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 43, [in Ukrainian].
9. Okrema dymka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy M.I. Kozyubru stosovno rishenniya Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi pro zvorotnu diyu v chasi zakoniv ta inshih normativno-pravovih aktiv [Dissenting opinion of the judge of the Constitutional Court of Ukraine MI Kozyubry concerning the birth of the Constitutional Court of Ukraine in the case of retroactive effect during the time of laws and other normative legal acts] (1999). *Visnuk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy – Bulletin of Coinstitutional Court of Ukraine*, 2, 25–26 [in Ukrainian].
10. Rishenniya Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 30 travniia 2001 r. № 7-rp/2001 u spravi za konstytutsiinim zvernenniam vidkritogo aktsionernoho tovarystva «Vseukrainskiy Aktsionernii Bank» schodo ofitsiinogo tлумmatceniya polpshen punktu 22 chastini pershoi statti 92 Konstytutsii Ukrainy, chasten pershoi, tretioi statti 2, chastini pershoi statti 38 Kodeksu Ukrainy pro administrativni pravoporushenniya (sprava pro vidpovidalnist yuridishnih osib) [Judgment of the Constitutional Court of Ukraine of 30 May 2001 № 7-rp /

- 2001 in the case of the constitutional appeal of the All-Ukrainian Joint-Stock Bank on the official interpretation of the provisions of paragraph 22 of part one of Article 92 of the Constitution of Ukraine, parts one and three of Article 2, part one of Article 38 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (case on liability of legal entities)] (2001). *Ofitsiinyi visnik Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 24 [in Ukrainian].
11. Onishik, Y. (2017). Phinansova vidpovidalnist za porusheniya mytnoho zakonodavstva Ukrainu: sytnist ta problemni momentu [Financial responsibility for violation of the legislation of Ukraine: essence and problematic moments]. *Visnik Akademii pratci, sotcialnih vidnosin i turizmu – Bulletin of the Academy of Labor, Social Relations and Tourism*, 2, 19-25 [in Ukrainian].
 12. Rishenniya Konstytuytsiinoho Sudu Ukrainy vid 10 zhovtniya 2001 r. № 13-rp/2001 u spravi za konstytuytsiinim podanniam Upovnovazhenoho Verhovnoi Rady Ukrainy z prav ludyny schodo vidpovidnosti Konstytuytsii Ukrainy (konstytuytsiinosti) polozhen statey 7, 8 Zakonu Ukrainy «Pro derzhavni harantii vidnovlenniya zaoschadzhen gromadiyan Ukrainy», za konstytuytsiinim zvernenniam Vorobiova V.Y. Losiyeva S.V. ta inshih hromadian schodo ofitsiine tlummatceniya poloshen statei 22, 41, 64 Konstytuytsii Ukrainy (sprava pro zaoschadzhen gromadiyan [Decision of the Constitutional Court of Ukraine of October 10, 2001 № 13-rp / 2001 in the case of the constitutional petition of the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine on the constitutionality of Articles 7 and 8 of the Law of Ukraine «On State Guarantees of Savings Recovery Citizens of Ukraine», at the constitutional request of Vorobyov V. Yu., Losev SV and other citizens regarding the official interpretation of the provisions of Articles 22, 41, 64 of the Constitution of Ukraine (case on savings of citizens)]. *Ofitsiinyi visnik Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 42, [in Ukrainian].
 13. Rishenniya Konstytuytsiinoho Sudu Ukrainy vid 24 beresniya 2005 r. № 2-rp/2005 u spravi za konstytuytsiinim podanniam 48 narodnih depytativ Ukrainy schodo vidpovidnosti Konstytuytsii Ukrainy (konstytuytsiinosti) poloshen pynkty 1.17 statti 1, statti 8 Zakonu Ukrainy «Pro poriyadok pohashenniya zoboviyazan platnikiv podatkov pered biyudzhetami ta derzhavnimi tciliovimi phondami» (sprava pro podatkovy zastavy) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine of March 24, 2005 № 2-rp / 2005 in the case on the constitutional petition of 48 People’s Deputies of Ukraine on the constitutionality of the provisions of paragraph 1.17 of Article 1, Article 8 of the Law of Ukraine «On Procedure for Repayment of Obligations of taxpayers before budgets and state trust funds» (case on tax lien)]. *Ofitsiinyi visnik Ukrainy*. 2005. № 13. P. 674. [in Ukrainian].
 14. Rishenniya Konstytuytsiinoho Sudu Ukrainy vid 22 veresniya 2005 r. № 5-rp/2005 u spravi za konstytuytsiinim podanniam 51 narodnoho depytata Ukrainy schodo vidpovidnosti Konstytuytsii Ukrainy (konstytuytsiinosti) poloshen statti 92, punkty 6 rozdil X «Perehidni polozhenniya» Zemelnoho kodeksy Ukrainy (sprava pro postiine korystyvanniya zamalnymi diliyankami) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine of September 22, 2005 № 5-rp / 2005 in the case of the constitutional petition of 51 People’s Deputies of Ukraine on the constitutionality of the provisions of Article 92, paragraph 6 of Section X «Transitional Provisions» of the Land Code of Ukraine case of permanent use of land)] (2005). *Ofitsiinyi visnik Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 39 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.04.2022.